

УДК 343.85:[351.74:343.35](477)

Валерія Олександрівна САМОТІЄВИЧ,кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, Харків, Україна;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9010-1782>

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ ПРАЦІВНИКІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Реформування системи правоохоронних органів України, яке відбувається в нашій країні сьогодні, покликане виконати низку конкретних завдань, одним з яких є зниження рівня корупції серед персоналу. Масштаби корупції серед правоохоронців й надалі залишаються чималими попри вжиття найрізноманітніших організаційно-правових заходів, прийняту низку законів та інших нормативно-правових актів спрямованих на запобігання та протидію корупції в країні в цілому та серед правоохоронців безпосередньо. Надповільно змінюється і ставлення населення до співробітників Національної поліції, яких за результатами досліджень, воно сприймає як одних з найбільш корумпованих державних службовців [1].

В системі правоохоронних органів Національна поліція посідає найважливіше місце як в організаційному сенсі, так і в функціональному, є найчисельнішим правоохоронним відомством, сфера діяльності якого доволі широка і пов'язана зі здійсненням контролю за дотриманням різноманітних правил і приписів у різних сферах, які стосуються прав і свобод громадян, що частково і пояснює високий рівень поширеності корупції серед особового складу [2, с. 72]. Найгострішою формою прояву корупції серед правоохоронців сьогодні називають одержання неправомірної вигоди, продаж посад, систему підкупу посадових осіб, зловживання владою або службовим становищем з корисливих мотивів [3, с. 283–284].

Корупційні прояви серед поліцейських явище не нове та існує протягом вже не одного тисячоліття. Перші згадки про побутову корупцію серед правоохоронців можна побачити у «Вченні Дуа Хетті» (2040–1640 рр. до н. е.). Відомі також факти втягнення працівників поліції того часу до організованої злочинності, наприклад у формі створення корупційної групи за участю начальника поліції, що контролювала навіть торгівлю священними тваринами.

Ретельне вивчення питання порядку призначення осіб на керівні посади у Стародавньому Єгипті, з'ясування соціального становища кандидатів на посади дозволило дослідникам вказати на те, що посади вищих керівників поліції були досить престижні та приносили значні доходи, а також зробити припущення, що інституційна корупція, як феномен, бере початок вже від тих часів [4, с. 9, 14–16].

Уся історія розвитку поліції в різних країнах світу від найдавніших часів наповнена фактами найрізноманітніших корупційних проявів з боку персоналу, а також численними спробами протидіяти їм. Та незважаючи на усвідомлення вітчизня-

ними й зарубіжними кримінологами небезпеки поліцейських зловживань та розробку системи їх запобігання досягти суттєвого зниження рівня корупційних злочинів серед українських правоохоронців не вдається. Корупція, здирицтво, злочинне зловживання повноваженнями, низька ефективність у боротьбі зі злочинністю – ось основні характеристики поліції останніх років. Широкого поширення в суспільстві набула теза, що представники органів правопорядку є скоріше загрозою безпеці громадян, ніж гарантими дотримання останньої [5, с. 5].

Такий стан організації суспільного життя детермінований низкою факторів економічного, ідеологічного характеру, і, як вже зазначалось, має тривалу передісторію формування. Тому, усвідомлюючи вихідні параметри (економічні, ідеологічні) ефективного деструктивного впливу на джерела криміналізації працівників поліції, та базуючись на отриманих результатах досліджень особистості працівників поліції, які вчиняли корупційні злочини, вважаємо за доцільне продовжувати працювати над удосконаленням відомчого напрямку профілактики, окремі складові якого мають бути наступними.

На рівні індивідуальних заходів запобігання злочинності серед працівників поліції, перш за все, слід приділити увагу запобіганню та припиненню розвитку професійної деформації. Така діяльність має включати в себе систему заходів, яка спирається на засоби профілактики та корекції, доступні сучасній практичній психології. Основними складовими профілактики професійної деформації виступають заходи неспсихологічного та психологічного характеру.

Другим напрямком діяльності, спрямованої на запобігання корупційних проявів серед працівників поліції України вважаємо розвиток правосвідомості, загальної та правової культури, а також морально-етичних якостей поліцейського. Цьому напрямку приділено чимало уваги у роботах науковців, де традиційно ведеться мова про необхідність зміцнення морально-етичних цінностей поліцейського. Однак вважаємо за доцільне в основу розвитку цього профілактичного напрямку покласти інше завдання – збагачення духовної складової особистості.

Акцент на ролі духовних цінностей у запобіганні злочинності серед поліцейських має включати, перш за все, здійснення комплексу заходів спрямованих на розширення загальноосвітніх знань, світогляду особистості, збагачення загальної та правової культури, залучення до світу мистецтва, а також розвиток правосвідомості та підвищення морально-етичних якостей.

Метою виховної роботи заснованої на розвитку духовних цінностей має стати формування адекватного свідомого ставлення працівників до соціальної ролі поліції, до виконання службового обов'язку, нетерпимості до правопорушень та інших антигромадських проявів.

Досконале виконання службових обов'язків із дотриманням усіх вимог закону повинно будуватися на відповідній гуманістичній мотивації. Недостатня ж умотивованість зазначеного характеру призводить до недобросовісного виконання посадових обов'язків, різного роду девіацій, в тому числі кримінальних корисливої спрямованості. У поєднанні із проблемами низького рівня матеріального забезпечення відбувається викривлене уявлення про цінність служби в поліції, яка розглядається, перш за все, як засіб отримання індивідуальної вигоди.

Вирішення соціально-економічних проблем, що вже є основною для розвитку необхідної мотивації для виконання своїх службових обов'язків у суворій відповідності із законом, має поєднуватися з ефективними заходами контролю над діяльністю поліцейських, в тому числі заходів фінансового контролю як кандидатів на посади, так і працюючих працівників. Перш за все, це стосується декларування доходів, проте не вичерпується останнім. Вважаємо, що керівник будь-якого підрозділу має можливість прослідкувати зміни у матеріальному становищі підлеглого, з'ясувати джерела появи коштовних речей, об'єктів нерухомості на рівні особистих контактів. І, хоча, отримана інформація не є такою, що безпосередньо вказує на вчинення злочинних дій працівником, проте повинна враховуватись під час проведення заходів запобігання злочинності. Проблемним є те, що керівники підрозділів, не зацікавлені у ви-

критті злочинців, а, навпаки, сприяють приховуванню таких фактів.

Особливого підходу вимагають особи, яким не характерне порушення дисципліни та властиві досить стійкі моральні принципи й високий рівень правосвідомості, проте які здатні вчинити окремих злочин, опинившись у несприятливих життєвих обставинах, тобто із деформованими ціннісними установками на нижчому рівні спрямованості особистості. На нашу думку, такий підхід має вибудовуватись із врахуванням таких факторів:

- обізнаність про несприятливі ситуації, в яких опиняється співробітник, завдяки чому можливо попередити розвиток негативних наслідків у вигляді вчинення злочинів. Так, ті ж керівники підрозділів мають знати про матеріальний стан підлеглого, його загальний рівень життя, побутові умови та труднощі, що виникають інколи у кожної людини. Така інформація у поєднанні із знанням про морально-психологічні особливості поліцейського може лягти в основу індивідуального прогнозування злочинної поведінки;

- надання матеріальної допомоги у разі необхідності проведення коштовного лікування співробітника поліції та членів родини;

- надання за окремими угодами комерційними банками довгострокових кредитів для вирішення працівниками поліції житлових та побутових питань з повним або частковим погашенням відсотків кредитку коштом МВС за умови служби працівника протягом певної кількості років.

Однак у умовах дефіциту бюджету в країні досить складною є реалізації заходів превенції економічного характеру. У зв'язку з цим за доцільне видається звернення до закордонного досвіду, який демонструє наявність низки підходів до розв'язання подібної проблеми [6, с. 67].

Список бібліографічних посилань

1. Осика І. М. Нагальні потреби у реформуванні ОВС України та можливі шляхи їх задоволення: аналіт. зап. // Національна громадська платформа «Реформуємо МВС: прозорість та відповідальність»: сайт. 05.05.2015. URL: <http://police-reform.org/articles/index.php?id=1430804998> (дата звернення: 13.02.2017).
2. Кисіль З. Р. Протидія корупційним деліктам в органах внутрішніх справ України як субструктурний елемент системи державної безпеки. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія психологічна)*. 2012. Вип. 2 (1). С. 69–78.
3. Стародубцев А. А. Щодо проблеми протидії корупції в органах внутрішніх справ України // Науково-практична конференція «Профілактика корупційних правопорушень», 7 квіт. 2015 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 281–295.
4. Мартиненко О. А., Теличкін І. О. Запобігання злочинам серед працівників органах внутрішніх справ України: міжнародні та національні аспекти: монографія. Київ: Юрид. думка, 2015. 236 с.
5. Кіщенко С. Реформа системи органів внутрішніх справ: аналіз державних рішень/Міжнар. центр перспектив. дослідж. URL: http://icps.com.ua/assets/uploads/images/files/17_11_reforma_mvs_s.pdf (дата звернення: 13.02.2017).
6. Мартиненко О. А. Злочини серед персоналу ОВС України: перспективні напрями відомчої превенції. *Право України*. 2006. № 2. С. 67–70.

Одержано 14.02.2017